

O NOVOU BUDOVU ARCHIVU ZEMĚ ČESKÉ (K 65. VÝROČÍ OTEVŘENÍ ÚČELOVÉ ARCHIVNÍ BUDOVY V PRAZE – DEJVICÍCH)

Zlatuše Kukánová

Myšlenky na vybudování nové účelové budovy pro Zemský archiv království českého se objevily ještě před rozpadem monarchie už v roce 1916 a 1917 a jsou úzce spojeny s osobou ředitele zemského archivu dr. Jana Bedřicha Nováka. Ten ve své dvanáctistránkové studii „Národní archiv“ velmi přesně formuloval požadavek prostorového řešení moderního archivu, který měl kromě základní funkce ukládací plnit zároveň nezbytnou funkci vzdělávací.¹ Zemský archiv byl od roku 1891 uložen v přízemních místnostech Musea království českého a katastrální fondy (Josefský a Stablní katastr) byly v roce 1908 prozatímně deponovány v bývalé zemské jízdárně v Bredovské ulici (dnes ulice Politických vězňů). Ukládací podmínky v jízdárně byly z požárního hlediska naprosto nevyhovující, protože měla dřevěnou střechu, takže mohlo kdykoliv dojít k bezprostřednímu ohrožení archiválií.

Jedním z prvních kroků vedení zemského archivu byl proto požadavek o bezplatné přidělení stavebního místa.² Řešením mohlo být podle dr. Nováka přidělení jižního okraje Královské obory v ulici U Královské obory vlevo od malířské akademie. Zemská správní komise však po ohledání došla k závěru, že navrhované místo se pro stavbu pavilonové archivní budovy nehodí, protože „jeť příliš úzké a stavbou byly by zničeny staré stromy, zvláště kaštanové, nalézající se v těchto místech“. . .³ Ani druhý navržený pozemek na Výstavišti mezi hlavním vchodem a dřevěnou českou chalupou nebyl doporučen k využití.⁴ Proto bylo technické oddělení Zemského výboru pověřeno Zemskou správní komisí pátráním po jiném vhodnějším místě. ⁵ Na stejném jednání vznesli archiváři požadavky na základní parametry nové budovy.⁶

Potřeby archivu nastínil jasně jeho tehdejší ředitel ve stati „Další úkoly Zemského archivu království českého“, otištěné ve Zprávách zemského archivu.⁷ V ní mimo jiné upozornil na předpokládané rozšíření archivních fondů a s ním úzce související nárůst zaměstnanců, na záměr provozovat výuku na Archivní škole a řadu dalších problémů. V tomto duchu také informoval v lednu roku 1918 Zemskou správní komisi.⁸ Vedení archivu nesložilo ruce do klína a nečekalo na doporučení a výsledky práce stavebních a technických úředníků. Rozhodlo se pro obeslání významných evropských archivů se žádostí o pomoc při získání nákrešů archivních depozitářů, regálů a sdělení, co se při provozu daného archivu osvědčilo. Z dochované poslední stránky konceptu seznamu a adresáře archivů⁹ můžeme usuzovat, že bylo osloveno více než sto státních, městských

a jiných archivních institucí v různých zemích. Víme, že mezi nimi byly kromě sousedních německých a polských státních a městských archivů poměrně vzdálenější Všeobecný archiv v Haagu, Královský chorvatsko-slavonsko-dalmatský zemský archiv v Záhřebu, Královský archiv ve Stockholmu a další. V odpovědích ze všech končin Evropy se projevila i v budoucnu častokrát vyzkoušená a osvědčená profesní soudržnost a solidarita. Kolegové poskytovali rady ohledně regálů, ukládání archiválií velkých formátů, doporučovali různé firmy a výrobce. Po vyhodnocení dochovaných informací můžeme konstatovat, že velmi dobrá situace panovala v některých městech v Německu, kde bylo v provozu několik novostaveb (např. ve Špýru z let 1900–1902 a v Ambergu z let 1909–1910), naproti tomu řada archivů byla v provizorních nevyhovujících prostorech (např. městský archiv v Mannheimu). Za citaci stojí odpověď ředitele Zemského archivu ve švédské Uppsale, který svůj ústav nedoporučoval jako následovníhodný.¹⁰ Archiváři odkazovali na studie v ročenkách, příležitostné sborníky i tisky (například archivy ve Vratislavi a Drážďanech). Němci běžně publikovali přehledy o stavbách v periodiku *Archivalische Zeitschrift*, a proto na ně upozorňovali ve svých odpovědích do Prahy.

Mezitím hledalo technické oddělení Zemského výboru vhodný pozemek pro stavbu archivu. Jako možné řešení se nejprve nabízela rekonstrukce Michnova paláce na Malé Straně (dnešního Tyršova domu), které bylo s ohledem na stav budovy a nutné úpravy brzy zamítnuto. Slibnější byl výběr několika volných pozemků v historickém jádru města. Nabízela se staveniště u kláštera svaté Anežky na Starém Městě, u svatého Petra poblíž mostu arcivévody Františka Ferdinanda (dnešního Mánesova mostu), volná místa po obou stranách mostu arcivévody Františka Ferdinanda na Malé Straně, prostor nedaleko Vyšehradské radnice a nezastavěný pozemek vedle pomníku Palackého na nábreží pod Emauzským klášteřem.¹¹ Nejvýhodnější by pravděpodobně bylo staveniště u mostu arcivévody Františka Ferdinanda. Jeho poloha ve městě totiž zaručovala dobré spojení s nedalekým Zemským výborem ve Sněmovní ulici a projektovanými novostavbami univerzitních budov.

Přestože se československý stát na počátku své existence potýkal s řadou vážných problémů, nepouštělo vedení archivu ze zřetele otázku získání vyhovujícího objektu nebo zahájení stavebních prací po přidělení volného pozemku. Dr. J. B. Novák jednal hned 9. listopadu 1918 s místopředsedy Národního výboru Jiřím Stříbrným a Antonínem Švehlou za přítomnosti dr. Václava Viléma Štecha o přidělení důstojných prostor zemskému archivu. Svůj požadavek opřel jako vždy o péči o nejcennější archiválie a navíc upozornil na nově vyvstalé problémy, spojené s předpokládaným nárůstem písemností po převzetí z Vídně a s nutností opustit filiálku v Bredovské ulici, kterou po převratu chtěla hlavní pošta. Oprávněné potřeby archivu však nemohly být uspokojeny, protože v prvé řadě bylo nutno umístit ministerstva a nově vznikající ústřední orgány a úřady. Především z tohoto důvodu zamítlo předsednictvo

ministerské rady žádost archivu z prosince 1918 o přidělení notně poškozených černínských kasáren, o které se chtěl archiv podělit se statistickým úřadem.¹²

Další jednání o stavebním pozemku byla obnovena v polovině roku 1922. Tehdy projevil ředitelství zemského archivu u Zemského správního výboru znovu zájem o přidělení parcely na Malé Straně u Mánesova mostu nedaleko Strakovy akademie. Ta totiž splňovala požadavek volného prostoru o celkové rozloze 3500 a 4000 metrů čtverečních, „zabezpečeného proti ohni s možností rozrůstání skladiště“.¹³ Jedinou nevýhodou tohoto staveniště bylo jisté výškové omezení navrhovaných budov s ohledem na stávající zástavbu nábreží, takže by umožnilo pouze umístění zemského archivu a nedovolilo by realizaci uvažovaného ústředního státního archivu, který měl vzniknout připojením Archivu ministerstva vnitra.¹⁴ Stavební oddělení mezitím vytipovalo několik volných stavebních míst. Nejprve byly odmítnuty nabízené Portheimovy pozemky na Smíchově a další na Letné a v Dejvicích.¹⁵ Z různých důvodů nevyhovovala část Seidlova pole u tržnice na Královských Vinohradech, pozemek na Floře u Olšanských hřbitovů a místo na rohu Kateřinské ulice a ulice U Karlova (dnes ulice Ke Karlovu) na Novém Městě.¹⁶

Otázka zajištění uložení archiválií ve vhodných podmínkách byla s různými přestávkami stále na pořadu jednání Zemského správního výboru. V letech 1925 až 1927 se neúspěšně uvažovalo o směně filiálky archivu v Bredovské ulici za jiný objekt.¹⁷ V této době nabídlo několik firem vybudování archivní novostavby a protihodnotou požadovalo postoupení Bredovské. Z těchto mnohdy nadějných projektů nakonec sešlo, protože odhadní cena filiálky byla podstatně vyšší než cena nového archivního zařízení.¹⁸ Zdá se, že ředitel českého zemského archivu stále neopouštěl myšlenku na získání stavebního místa, které bylo ve hře již před několika lety. Na podzim roku 1927 opět předložil předsedovi státní regulační komise, radovi ing. Eustachu Mölzerovi, požadavek na parcelu o rozloze 2000 a 3600 metrů čtverečních, umístěnou poblíž knihovních a univerzitních ústavů mezi Mánesovým a Karlovým mostem. Naznačoval mimo jiné, že archiv hodlá prodat cennou parcelu v Bredovské ulici poštovní správě a za utržené peníze chce co nejdříve postavit novou budovu.¹⁹ Ministerstvo pošt nakonec vyplatilo za pozemek 7 miliónů korun a ty měly pokrýt náklady na nové staveniště, výstavbu budovy a její vnitřní zařízení.²⁰ Teprve čas ukázal, že odhad byl jen rámcový a tudíž nepřesný, protože nepočítal se změněným během událostí a rostoucí inflací.

Největší překážkou v realizaci záměru byl velký nedostatek volných stavebních míst požadovaných rozměrů ve městě a nechuť archivu zahájit výstavbu někde na periferii se špatným dopravním spojením.²¹ Jedinou vhodnou městskou parcelou byl pozemek o rozloze 2400 m² pod zahradou bývalé kadetky v Dejvicích. Zemský výbor se proto rozhodl dne 7. listopadu 1928 odkoupit pozemek katastrální číslo 107/5 v Praze IV. pro potřeby archivu od hlavního

města Prahy. Požadovaná cena dva tisíce pět set korun za čtvereční sáh byla na tehdejší poměry velmi solidní. O čtrnáct dnů později, tedy 21. listopadu 1928, se Zemský správní výbor rozhodl vypsát honorovanou soutěž.²² Jejím záměrem bylo získání vhodného projektu archivní novostavby, a proto měla být k účasti vyzvána řada renomovaných a zkušených architektů. Ze známějších je třeba zmínit arch. dr. Boh. Slámu, ing. arch. Bohumíra Kozáka, arch. Otakara Novotného a arch. Jana Zázvorku. K ocenění prvních tří projektů bylo z rozpočtu uvolněno celkem 33 tisíc československých korun, když vítězi byla určena částka třináct tisíc korun, druhý v pořadí měl obdržet jedenáct tisíc a třetímu bylo určeno devět tisíc korun. V případě nerozhodného výsledku mohla být celková suma rozdělena mezi soutěžící stejným dílem. Zároveň byla jmenována komise k posouzení jednotlivých projektů. Jejími členy byli tři přisedící Zemského správního výboru, dr. Josef Kazimour, dr. Jaroslav Kubista a Václav Ksandr, dva profesori z Českého vysokého učení technického, ing. arch. dr. Theodor Petřík a ing. arch. dr. Antonín Ausobský, předseda státní regulační komise ing. Eustach Mölzer, vrchní archivní rada a ředitel českého zemského archivu dr. Jan Bedřich Novák, vrchní zemský stavební rada ing. arch. Josef Weingärtner, zemský stavební rada ing. Antonín Morávek a zemský tajemník dr. Wait. Z uvedeného přehledu jasně vyplývá, že převahu v tomto grémiu měli stavební odborníci.

Prodej filiálky archivu poštovní správě byl schválen usnesením zemského zastupitelstva dne 27. března 1929 zároveň s koupí pozemku pod vojenskou kadetkou. Ze získaných peněz byl vytvořen zvláštní fond určený k hrazení nákladů na koupi stavení a na novostavbu. O vyhlášení veřejné soutěže bylo rozhodnuto Zemským výborem 8. května 1929, který si od této akce sliboval získání několika „ideových návrhů“ a „náčrtků“ administrativní či správní budovy a archivního skladiště.²³ Pro uchazeče bylo připraveno celkem 28 exemplářů zadání s podmínkami soutěže. Během letních měsíců července a srpna se o stavební program, podmínky soutěže a polohopisný plán zajímali architekti Krejcar, Fragner, Šrámek, Šebánek, Fencel a prof. dr. Babuška, tedy žádný z těch, které původně zamýšlela oslovit komise stanovená Zemským výborem.²⁴ Posledním termínem k podání návrhů zemskému úřadu byla dvanáctá hodina dne 31. srpna 1929. Úkolem jedenáctičlenné komise, jež doznala mezitím dvou drobných změn,²⁵ bylo potom posoudit všechny předložené projekty a vybrat z nich a ocenit tři nejzdařilejší.

Bohužel ještě před samotným započatím konkursního řízení došlo k „drobnému nedopatření“, když se zjistilo, že na ředitele archivu nezbylo žádné ze zadání, protože všechna byla již rozebrána.²⁶ Za tehdy nepřítomného dr. Nováka se do shánění zadaných soutěžních podmínek se situačním plánem vložil dr. Josef Borovička, který získal od zemského stavebního rady ing. Weingärtnera příslib brzkého zjednání nápravy.²⁷ Požadované materiály byly odeslány archivářům k prostudování stavebním oddělením zemského úřadu dne 17. července 1929.

Po shromáždění všech návrhů čekala na členy komise jedna z nejtěžších a nejzodpovědnějších úloh – posoudit a vybrat nejzdařilejší architektonická řešení. Bylo třeba prohlédnout desítky projektů, prostudovat a přečíst stovky stran slovních komentářů a výkladů. Z dochovaných Novákových „Poznámek při soutěži na novou budovu a náš projekt“ ze října roku 1929 se dovídáme, že posuzoval celkem sedmnáct návrhů.²⁸ Jako zkušený praktik si udělal jednoduchý náčrt dispozice a hned vedle po straně k němu dělal důležité poznámky k provozu archivu. Nelíbila se mu například knihovna v suterénu příliš vzdálená od samotných úředníků, neúměrně velká hala v úřední budově, zbytečné vchody do budovy a řada jiných nedostatků. U jednoho z návrhů ho zaujalo účelné rozdělení přízemí se dvěma pracovny, přednáškovou a výstavní síní, u jiného si povšiml a ocenil hermeticky uzavřené depozitáře, které byly ochráněny před vnějším znečištěním. Po zvážení všech výhod a nevýhod si ředitel archivu rozdělil návrhy do tří kol. Významnou roli při jejich posuzování hrála velikost depozitářů a eventuální možnost rozšíření skladů přístavbou. Sedm z projektů vyloučil hned v prvním kole, dalších pět ve druhém a tři nakonec ve třetím kole. Ze dvou neoznačených můžeme usuzovat, že si ještě chtěl nechat určitý časový odstup ke konečnému rozhodnutí.²⁹ Pouze ti z nás, kteří se někdy zabývali řešením podobných problémů, si dokáží představit kolik hodin a bezesných nocí bylo třeba tak závažnému úkolu věnovat.

První cenu v soutěži na stavbu zemského archivu získal na podzim roku 1929 návrh architekta Jaroslava Fragnera jednohlasně doporučený porotou k vypracování definitivního projektu. Tricetiletý absolvent architektury a pozemního stavitelství Českého vysokého učení technického v Praze měl již za sebou několik soutěží a staveb. Byla to například úspěšná realizace dětského domova v Mukačevu na Podkarpatské Rusi, projekt vilové čtvrti Barrandov, malobytové domy v Praze Pod Kavalírkou a Budilova vila v Kolíně.³⁰ Bylo tedy nad slunce jasné, že vypracování návrhu smluvního protokolu, který měl obsahovat veškeré podmínky jako rozsah provedených stavebních prací, rozpočet a dodací lhůty, bylo svěřeno do povolaných rukou. Po pečlivých propočtech odevzdal Jaroslav Fragner velmi podrobný rozbor i s kalkulovanou cenou zpět zemskému radovi ing. arch. Josefu Weingärtnerovi. Stavební náklady měly dosáhnout částky na tehdejší poměry nebývale vysoké.

Architektonicky neotřelé, praktické a zároveň smělé řešení archivního komplexu se železnou kostrou budovy, speciálním topným a ventilačním zařízením, třípatrovou knihovnou, veškerým vybavením administrativní budovy, laboratoří, dílen a depozitářů předpokládalo výdaje kolem osmi miliónů korun. Autor projektu vycházel ze studia dokumentace rakouských, belgických a německých archivů a z vlastních poznatků, získaných při osobní návštěvě několika pruských archivních institucí.³¹ Tyto shrnul v úvodu ke svému soutěžnímu návrhu, označenému „A propos soutěže“, kde také zdůvodnil aplikaci u nás dosud neužívaných a jinde osvědčených řešení.³² Zdá se, že ani tato snaha a profesionální

přístup k řešení daného problému nemohly odvrátit těžkou zkoušku osudu, již měl být vítěz konkursu v následujících měsících vystaven.

Ještě v první polovině ledna roku 1930 si vrchní rada Weingärtner povolal Jaroslava Fragnera a informoval ho o tom, že rozsah požadovaných prací se zmenší, protože některé zakázky budou řešeny dodavatelsky a že spolupráce s odbornými firmami nebude finančně ohodnocena. Oproti původnímu předpokladu byly odbourány návrhy většiny speciálních zařízení a zajištění všech betonových a železných konstrukcí. Objednané stavební náklady se snížily téměř na polovinu původní kalkulace, totiž na čtyři milióny tři sta padesát tisíc a z nich byla potom odvozena výše honoráře 145 tisíc korun. Také navrhovaný smluvní protokol stavitele velmi znevýhodňoval krátkými dodacími lhůtami a vysokou penalizací za každý nedodržený den. Fragner akceptoval značné omezení rozsahu prací, jako i podstatné snížení veškerých nákladů. Novým výpočtem podle platných tarifů Inženýrské komory došel k obnosu 171 tisíc korun. Zároveň však zjistil, že se Zemský stavební výbor rozhodl při odměňování ušetřit, neboť řada smluvně vázaných činností neměla být vůbec honorována.³³ Při dalším jednání u vládního rady Červinky³⁴ autor vítězného projektu obhajoval oprávněně výši své odměny oproti Weingärtnerově návrhu nižšímu o dvacet šest tisíc korun. Nakonec přijal nabízenou částku 141 tisíc korun s poznámkou, že ze strany ing. Weingärtnera došlo k chybnému nižšímu odhadu celkových stavebních nákladů a že rozdíl 26 tisíc korun československých lze považovat za obvyklé snížení tarifu při zadání projektu veřejné budovy.

Vrchní rada Weingärtner pravděpodobně sledoval svůj cíl připravit architekta o tuto zakázku. Poskytl mu několik „dobrých“ rad a ty vzápětí použil proti němu.³⁵ Na zasedání Zemského výboru dne 12. února 1930 informoval ostatní členy komise o Fragnerově neúměrně vysokých nárocích a nemožnosti další dohody. Zemský výbor na základě této zprávy rozhodl o přidělení projektu technickému oddělení, respektive ing. Weingärtnerovi. Zdeptaný Fragner se obrátil se žádostí o pomoc nejprve na odborné spolky a s jejich přispěním na zemského prezidenta, u něhož se mu dostalo ujištění o zjednání nápravy.³⁶ Solidní a důvěřivý architekt, znechucený řadou nepravdivých a nepodložených slibů rady Weingärtnera a zjevně unavený z pomlouvačné kampaně proti své osobě, vzdal svůj marný boj a rezignovaně přistoupil v březnu téhož roku na návrh vládního rady Červinky, aby přijal paušální honorář sto dvacet tisíc korun.³⁷ O několik dnů později se ke svému velkému překvapení dověděl, že pro údajnou přemrštěnost finančních požadavků a obtížné osobní jednání nebude jeho projekt bez ohledu na výsledek soutěže a předchozí ujednání s vládním radou realizován. Zemský výbor se totiž na svém zasedání 26. března 1930 rozhodl zadat projekt za 54 tisíc úředníkovi Zemského úřadu. Od samého počátku nepřehlédnutelná snaha rady ing. Weingärtnera podrazit Fragnerovi nohy byla nakonec korunována úspěchem, protože byl pověřen vypracováním nového projektu.

Přestože ve Fragnerův prospěch intervenovali kolegové z Klubu architektů, Asociace akademických architektů, Sdružení architektů, Syndikátu výtvarných umělců, Společnosti architektů, Spolku československých inženýrů a architektů a celý případ byl náležitě komentován v odborném tisku,³⁸ nenašel autor nikde zastání.³⁹ Svůj boj o budovu Archivu země české prohrál jen zdánlivě. Už průběh dalších jednání stavebního výboru na podzim roku 1930 uváděl méně informované do rozpaků, protože na první pohled nebylo jasné, čím projekt se vlastně posuzuje.⁴⁰ Také J. B. Novák musel slevit ze svých požadavků a přistoupit na řadu kompromisů, aby mohl realizovat záměr, jemuž zasvětil více než patnáct let svého života. Přestože v přednášce, proslovené dne 17. května 1933, vyzvedl práci Zemského výboru a řady zúčastněných, nemohl se při bilancování průběhu akce ubránit vzpomínce na zmařené dílo.⁴¹ Většině zasvěcených návštěvníků už při slavnostní prohlídce nově otevřené budovy muselo být jasné, že i přes různé stavební změny procházejí objektem, postaveným podle nestoudně okopírovaného a jen nepatrně upraveného Fragnerova návrhu.⁴²

Jistou ironií osudu je fakt, že celkové náklady na stavbu archivu překročily původní rozpočet a dosáhly výše dvanáct miliónů korun. Zdá se, že finanční otázka hrála v této cause podružnou roli. Závěrem můžeme říci, že historie byla k oběma rivalům spravedlivá. Zatímco Weingärtnerovo jméno v odborných kruzích dnes nic neznamená a neuvádí ho téměř žádná odborná publikace, za uznávaným Fragnerem stojí řada staveb, které byly inspirací několika generacím jeho následovníků.

POZNÁMKY

¹ Státní ústřední archiv Praha (dále SÚA Praha), fond Drobné pozůstalosti – pozůstalost J. B. Novák, karton 23, rukopis 11 – Národní archiv, 12 stran. Stať Národní archiv s návrhem na organizaci československého archivnictví měla být otištěna jako příloha ČČH v roce 1921, k jejímu publikování na stránkách historického časopisu však nedošlo.

² SÚA Praha, fond Archiv země české (dále AZČ), karton 23, inventární číslo 210 – dopis Zemské správní komisi království českého č. 473 ze dne 23. května 1917.

³ SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 210 – odpověď Zemské správní komise archivu č. 76. 390/IV. ze dne 6. listopadu 1917.

⁴ SÚA Praha, fond Zemský výbor 1874–1928 (dále ZV), kart. 5269 podrobněji k zasedání komise a k prohlídce stavebních míst v Královské oboře a na Výstavišti v červnu 1917.

⁵ Stalo se na zasedání dne 31. října 1917.

⁶ Hlavní podmínkou byly depozitáře oddělené od úřední budovy a bezpečné uložení archiválií.

⁷ J. B. Novák, Další úkoly zemského archivu království českého. Zprávy zemského archivu 5, 1918, s. 271–312.

⁸ SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 210 – dopis archivu technickému oddělení Zemské správní komise ze 2. ledna 1918.

⁹ SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 210.

- ¹⁰ Ředitel G. O. Berg v listu z 24. ledna 1918 mj. uvádí: „In Beantwortung Ihres werten Schreibens vom 16. Jan. 1918 beehre ich mich Ihnen mitzuteilen, dass das hiesige Landesarchiv in keinem zweckmässig, in neuerer Zeit gebauten Hause aufbewahrt ist, sondern in einem Flügel des alten Schlosses zu des Uppsalaer Archivs keineswegs als Muster eines Neubaus dienen können.
- ¹¹ Úvaha vedení archivu o využití pozemku na Letné byla kvůli tehdejšímu regulačnímu plánu rychle opuštěna.
- ¹² Žádost byla zamítnuta dne 4. února 1919.
- ¹³ Srovnej SÚA Praha, AZČ, kart. 23, sg. 210 – dopisy zemského archivu č. 1034 a 2395 Zemskému správnímu výboru ze dne 2. června a 29. listopadu 1922.
- ¹⁴ Srovnej koncept informace archivu vicetajemníku Zemského správního výboru dr. Hochovi z 5. září 1923.
- ¹⁵ SÚA Praha, ZV 1874-1928, kart. 5269 – zpráva stavebního oddělení z 15. července 1922.
- ¹⁶ Seidlovo pole u tržnice na Král. Vinohradech se sice hodilo pro uvažovanou monumentální budovu, ale pro částečnou zastavěnost činžovními domy nesplňovalo požadavek volného prostranství; pozemek na Floře u Olšanských hřbitovů na Král. Vinohradech byl zamítnut pro údajnou vzdálenost od středu města, „jakož i blízkost hřbitovů“; roh Kateřinské ulice a ulice U Karlova byl označen za úzkou podružnou ulici, obsazenou léčebnými ústavami s předpokládanými vlastními prostorovými nároky.
- ¹⁷ V roce 1925 se jednalo o domě na Malostranském náměstí čp. 272 zvaný „U Petržilků“ a o rok později byla zamítnuta výměna za Thunovský palác v Karmelitské ulici č. 18.
- ¹⁸ Postupně se otvírala možnost stavět na konečné tramvaje ve Vršovicích, v Bubenci u Uralského (dnešního Puškinova) náměstí, u Masarykovy koleje a na rohu Podbabské třídy v Dejvicích (dnes ulice Jugoslávských partyzánů).
- ¹⁹ Dopis předal dr. Klecanda ing. Mölzerovi osobně dne 24. listopadu 1927.
- ²⁰ Ministerstvo pošt a telegrafů odeslalo dne 5. června 1928 návrh tržní smlouvy, která byla prozkoumána a doporučena k vládnímu schválení na zasedání Zemského správního výboru dne 7. listopadu t. r.
- ²¹ Za nevýhodná byla po předchozím šetření označena staveniště na Novém Městě na rohu Karlova náměstí a Resslovy ulice a na Žižkově na místě bývalé plynárny.
- ²² SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 213 – dopis Zemského správního výboru č. 33. 526/X řediteli dr. J. B. Novákovi ze dne 23. 11. 1928 s informací o průběhu schůze konané 21. listopadu t. r.
- ²³ Došlo také ke zvýšení finančních částek oceněných projektů na 20 000,- Kč, 15 000 a 10 000 korun.
- ²⁴ Srovnej SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 213 – koncept dopisu dr. J. Borovičky řediteli J. B. Novákovi.
- ²⁵ Původně jmenovaného zemského tajemníka dr. Waita nahradil zemský vrchní rada JUDr. Karel Krčma a nově začal do komise docházet Emil Hlavatý.
- ²⁶ Podrobněji o celé záležitosti SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 216 Stavební výbor.
- ²⁷ Koncept Borovičkova dopisu řediteli Novákovi datovaný zřejmě omylem 8. 9. 1929 místo 8. 7. 1929: „Mluvil jsem s p. inž. Weingärtnerem, který nemaje po ruce žádný exemplář slíbil mi, že hned zítra dá soutěžní podmínky opsat a zašle nám je. . .“
- ²⁸ SÚA Praha, AZČ, kart. 23, sign. 213.

- ²⁹ Podle celkové dispozice a řady kladných poznámek lze předpokládat, že autorem jednoho z nich byl Jaroslav Fragner, který připojil ke svému projektu patnáctistránkový výklad.
- ³⁰ Přehled architekta působení uvádí Nová encyklopedie českého výtvarného umění. Academia 1995.
- ³¹ Pozornost věnoval zejména německému archivnictví s dokonalou archivní sítí. Pruské ministerstvo financí v Berlíně mu také umožnilo důkladné a detailní seznámení se stavebními plány nově vybudovaného archivu v Královci, považovaného za technicky a architektonicky zdařilé dílo.
- ³² Kromě toho se do získávání informací již podruhé vložil zemský archiv, když na konci října 1929 požádal administrativní sekci ministerstva zahraničních věcí, aby mu prostřednictvím vyslanectví v Londýně, Paříži, Bruselu, Římě, Haagu, Stockholmu, Kodani, Varšavě a Bělehradu pomohla co nejdříve zjistit údaje o archivních novostavbách, jejich vnitřním vybavení a opatřila dostupnou odbornou literaturu k danému tématu. Výsledky těchto zpráv využili v následujících letech úředníci Zemského výboru.
- ³³ Přepřacovaný návrh byl odeslán obratem dopisem ze 17. ledna 1930.
- ³⁴ K Fragnerovu vyjednávání s radou Červinkou a ing. Weingärtnerem došlo 24. ledna 1930.
- ³⁵ Doporučil mu, aby si architekt přes přijetí sníženého honoráře vymínil, že jeho definitivní výše bude vázána na možné zvýšení stavebních nákladů a také, aby si zajistil úroky z prodlení pro případ opožděného placení.
- ³⁶ Jednání u zemského prezidenta Kubáta proběhlo 25. února 1930.
- ³⁷ Písemně potvrdil Fragner závěr svého ujednání s vládním radou Červinkou dne 19. března 1930.
- ³⁸ Srovnej článek ak. arch. J. S. Svobody, Zemský prezident podepsal zadání plánů přičící se dobrým mravům a jsoucí v rozporu se zákonem o nekalé soutěži a autorském právu! S podtitulem K zadání plánů na zemský archiv úředníku Zemského úřadu dle soutěž. návrhu arch. Fragnera. Otištěno ve Zpravodaji stavby a práce, vydávaném Asociací akademických architektů pro ČR, roč. 5, č. 15, s. 1–2.
- ³⁹ Bez odezvy zůstaly i jeho stížnosti proti jednání zemských úředníků ministerstvu veřejných prací a ministerstvu vnitra z 11. dubna 1930.
- ⁴⁰ Srovnej přílohu 2 a 3.
- ⁴¹ Srovnej závěr Novákovy přednášky „O novou budovu Archivu země české“: „Není snadné nalézt výstižná slova díky českému zemskému výboru za to, že jeho péčí toto velké dílo bylo provedeno a že bylo přes všechny nesnáze za energického vedení stavebního výboru referentem pro věci osvětové, panem přisedícím Hlavatým v dnešní tak kritické době dokonáno. Nová budova pro zemský archiv byla mi od mého nastoupení na místo ředitele roku 1916 ideálem, který se někdy ztrácel za meze dosažitelná. Dočkal jsem se, třebaže na konci své služby, jeho uskutečnění a pokládám tento den, kdy se novostavba zemského archivu odevzdává svému účelu, za nejkrásnější den celé své úřední dráhy.“
- ⁴² Depozitář katastrálních map a sklad publikací byl proti původnímu Fragnerovu předpokladu přesunut s ohledem na celkové zatížení budovy do přízemí a podzemního skladiště. Naproti tomu poměrně nešikovně vyprojektoval Weingärtner spojení badatelny s depozitáři, takže archiválie musely být dlouhá desetiletí dopravovány chodbou po vysokém schodišti bez řešení vhodného nájezdu. Oba návrhy porovnává podrobně J. B. Novák dopisem J. Borovičkovi 9. září 1930 publikovaným na konci studie v příloze 4.

PŘÍLOHA 1

Fragnerova stížnost na jednání Zemského výboru při realizaci projektu zemského archivu v Praze adresovaná dne 11. dubna 1930 ministerstvu veřejných prací a ministerstvu vnitra.

(SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 213)

Titl.

Ministerstvo veřejných prací republiky československé

Ministerstvo vnitra republiky československé v Praze

Týká se projektu Zemského archivu v Praze.

Na podzim roku 1929 byl v soutěži na Zemský archiv v Praze poctěn můj soutěžní návrh I. cenou a současně byl jsem jednohlasně doporučen porotou k vypracování definitivního projektu.

Dne 26. března 1930 byl však projekt zadán úředníku Zemského úřadu, p. vrchnímu radovi J. Weingärtnerovi. Jelikož okolnosti, kterými bylo zadání úředníku Zemského úřadu odůvodňováno a dosaženo, jsou v blízké souvislosti s porušením nejen soutěžního řádu, ale i zákona o autorském právu a zákona o nekalé soutěži, předkládám pravdivé vylíčení případu ministerstvu se žádostí o posouzení a zakročení.

Průběh jednání:

Koncem roku 1929 byl jsem povolán do kanceláře p. vrch. rady Weingärtnera, který mně sdělil, že byl pověřen projednáním podmínek k zadání projektu. Uložil mně, abych dle své zkušenosti vypracoval a předložil návrh smluvního protokolu, ve kterém by byly obsaženy veškeré podmínky co do rozsahu práce, výše honoráře, dodacích lhůt, splátek a pod. Tento návrh jsem vypracoval bez jakýchkoli direktiv se strany p. vrch. rady Weingärtnera, tedy dle vlastního uvážení a zvyklostí, a předložil jsem jej písemně. V návrhu vypsál jsem podrobně rozsah práce na celém projektu s předpokladem, že stavební náklad na úplnou výstavbu bude činit cca K 8,000. 000,-. K tomuto obnosu došel jsem aproximačním výpočtem, do něhož jsem pojal i výstavbu vnitřního zařízení skladiště archivu, které jsem ve svém soutěžním návrhu řešil v souvislosti s železnou kostrou budovy, rovněž jsem do něho pojal speciální zařízení instalací topných a ventilačních, jichž systém je mojí původní myšlenkou a bude při stavbě uplatněn, dále všechny mimořádné stavební výdaje, které při stavbě podobné speciální budovy přicházejí v úvahu a jsou nutné k úplnému stavebnímu dokončení. Za tohoto předpokladu je obnos mnou odhadnutý přiměřený. Dle toho vypočetl

jsem dle tarifu Inženýrské komory honorář za kompletní projekt, včetně detailních prací pro konstrukce železobetonové (plány šalovací a armovací) a včetně montážních plánů konstrukcí železných, včetně detailního vyřešení regálových konstrukcí a zařízení v celém skladišti a tříetážové knihovně, a včetně podrobných prací neb iniciativní spolupráce s odbornými firmami na speciálních systémech instalačních. Moje povinnost dodatí kompletní projekt v tomto rozsahu byla v mém návrhu smluvního protokolu jasně a zřetelně vyjádřena.

V lednu 1930 byl jsem znovu povolán do kanceláře p. vrch. rady Weingärtnera, který mně sdělil, že rozsah prací, které ode mne budou požadovány, bude menší, že většinu speciálních zařízení navrhnu přímo odborné firmy a prováděcí plány konstrukcí betonových a železných že dodají firmy stavbu provádějící. Kromě toho mně sdělil, že celá řada prací neb spolupráce s odbornými firmami mně vůbec nebude honorována. Předložil mně oficielní návrh smluvního protokolu a výpočtu honoráře, abych si jej prostudoval a abych podal sám nový návrh, v němž bych uvažoval rozsah práce tak, jak mně jej právě vyličil. Oficielní návrh honoráře byl odvozen ze stavebního nákladu Kč 4,370.000,-, do něhož nebyly zahrnuty obnosy za ony stavební práce, které dle direktiv právě mně daných neměly být předmětem mého projektu. Honorář zněl na obnos Kč 145.000,- a p. vrch. rada Weingärtner prohlásil, že je vypočítán p ř e s n ě dle tarifu. Oficielním návrhem smluvního protokolu byly stanoveny pro mne velmi krátké dodací lhůty, zajištěné penálem za každý nedodržení den. Vzal jsem na vědomí požadovaný obmezený rozsah práce i oficielně stanovený a obmezený stavební náklad a za těchto předpokladů došel jsem p ř e s n ý m v ý p o č t e m dle tarifu Inženýrské komory k obnosu Kč 171.000,-. Zjistil jsem, že oficielním výpočtem nejsou vůbec honorovány některé práce smluvním protokolem ode mne požadované a táfírem Inženýrské komory uznávané, a některé práce že nejsou honorovány necelou polovinou sníženého tarifu Ministerstva veřejných prací. Tento náález oznámil jsem p. vrch. radovi Weingärtnerovi při projednávání mého druhého návrhu, znějícího na obnos Kč 171. 000,- přesně dle tarifu Inženýrské komory vypočítaného. Návrh ten jsem předložil v dopise ze dne 17. I. 1930.

Po tomto návrhu honoráře představil mne p. vrch. rada Weingärtner dne 24. I. 1930 p. vl. radovi Červinkovi, kterému současně přednesl referát o mé neústupnosti a poukázal na jím vypočítaný honorář Kč 145.000,- s podotknutím, že i tento zdá se pánům přisedícím Zemského výboru vysoký a že se jedná o snížení tarifu obvyklé u veřejných projektů. Prohlásil jsem znovu, že výpočet ten jest zcela chybný, že však vzhledem k tomu, že jde o projekt veřejné budovy, pokládám diferenci Kč 26.000,- za kompensaci obvyklého snížení tarifu a že naň přistupuji přes to, že stavební náklad bude dle mého názoru vyšší než-li odhadl p. vrch. rada Weingärtner a že by tedy i sazba byla v tom případě vyšší. Na to p o r a d i l mně p. vrch. rada Weingärtner, abych v dopise, ve kterém přistupuji na tento honorář, si vymínil, že definitivní honorář bude upraven v poměru

k event[uálnímu] zvýšení stavebního nákladu. R o v n ě ž m n ě p o r a d i l p. vrch. rada Weingärtner, abych si v dopise zajistil úroky z prodlení pro případ opožděného placení. Dopis jsem v tom smyslu odeslal a zakončil slovy: . . . vzhledem k mimořádným požadavkům, které jsou zejména co do lhůt a rozsahu práce na mne smluvním zápisem kladeny, pokládám tento návrh honoráře oproti mému prvnímu návrhu (Kč 171.000,-) za minimální a ž á d á m z d v o ř i l e o jeho potvrzení.

Tento dopis odevzdal jsem osobně dne 28. I. 1930 p. vrch. radovi Weingärtnerovi. Na můj osobní dotaz dne 18. II. 1930 sdělil mně pan vrch. rada Weingärtner, že v ě c n e b y l a d o s u d p r o j e d n á v á n a . Téhož dne však jsem obdržel informaci se strany Zemského výboru, že v ě c p r o j e d n á v á n a j i ž b y l a dne 12. II. 1930 a sice na základě referátu, že můj požadavek je přílišný a že dohoda se mnou není možná a z toho důvodu, že se navrhuje, aby projekt byl zadán úředníku Zemského úřadu p. vrch. radovi Weingärtnerovi, jehož jméno bylo nahrazeno číslem příslušného technického oddělení. V tomto smyslu bylo Zemským výborem již rozhodnuto. Tento postup zdál se mně býti nesprávný již z toho důvodu, že na jedné straně radil mně p. vrch. rada Weingärtner uvést v dopise výše zmíněném podmínky, které mé požadavky vlastně zvyšovaly, na druhé straně podal referát o mých přílišných požadavcích a o nemožnosti dohody, ač můj poslední dopis uváděl z d v o ř i l o u ž á d o s t . Ohlásil jsem proto své námitky odborným korporacím, které v té věci zaslaly Zemskému úřadu písemné prohlášení a jichž zástupce přednesl se mnou námitky osobně p. zemskému presidentovi Kubátovi dne 25. II. 1930. Pan president Kubát prohlásil, že ve věci po vyšetření zjedná nápravu.

Dne 18. III. t. r. byl jsem pak povolán k p. vl. radovi Červinkovi, který se mnou záležitost dojednal v tom smyslu, že – abych zabránil dalšímu šíření nepravdivých zpráv o přemrštěných požadavcích a neústupnosti a aby nebylo nejmenší příčiny jednání prodlužovati, – přizpůsobuji se návrhu p. vl. radou Červinkou z ř e t e l n ě v y s l o v e n ě m u a přistupuji na paušální honorář ve výši Kč 120.000,-. Toto rozhodnutí podal jsem pak písemně dne 19. III. 1930. Ve smyslu této dohody byl předložen technickým oddělením návrh Zemskému výboru, aby projekt byl zadán mně za paušální honorář Kč 120.000,-. Byl jsem nesmírně překvapen zprávou, že vedle tohoto návrhu byl Zemskému výboru přednesen dne 26. III. 1930 návrh druhý, aby se projekt zadal úředníkovi Zemského úřadu za obnos Kč 54.000,- s odůvodněním, že mé požadavky byly od počátku přemrštěné a jednání se mnou obtížné. V tom, že druhý návrh byl vzat vůbec do projednávání, spatřuji určité nedopatření, přičítící se nejen principu na základě jehož se mnou byla paušální částka sjednána, ale i principu dodržovanému všeobecně v technické praxi. Tímto rozhodnutím cítím se býti hrubě a nespravedlivě poškozen tím spíše, že bylo usneseno pod vlivem nesprávného referátu o mých „přemrštěných požadavcích“, že bylo poukazováno na obnos Kč 300.000,- v prvním návrhu smluvního protokolu uvedený, ačkoli bylo po-

vinností p. vrch. rady Weingärtnera přesně referovati o tom, že můj první návrh zněl na odvedení práce v nepoměrně větším rozsahu, jak v popisu bylo uvedeno a že s nynějším jednáním co do rozsahu práce nemá ničeho společného. Tato skutečnost byla však panem vrch. radou Weingärtnerem zcela opomenuta a prostým postavením obnosů nijak spolu nesouvisejících byl vyvolán dojem pro mne nepříznivý. Na základě toho rozhodoval Zemský výbor o návrhu, který do jednání přišel nedopatřením a pod dojmem nepřesných informací se usnesl, aby projekt byl zadán úředníku za obnos Kč 54.000.

Podal jsem proto presidiu Zemského úřadu prohlášení a námitky, kde jsem též poukázal na to, že Zemský výbor byl ovlivněn neúplnou informací a že byl projekt zadán někomu, kdo nepředložil žádného předběžného návrhu, dle něhož by mohla být jeho kvalita a schopnost posouzena a dle něhož by byl definitivní projekt pracován, a že tedy žádný z pánů přisedících není vlastně informován, jaká práce bude za Kč 54.000,- odvedena. Rovněž jsem poukázal na to, že je vyloučeno, aby úředník, resp. technické oddělení mohlo projekt vypracovati mimo úřední hodiny a že je pravděpodobné, že projekt bude pracován v úředních místnostech, v úředním čase a s použitím úředních potřeb a pomůcek a všech úředních výhod. Tímto způsobem odnímána je práce civilnímu architektovi, který kromě honoráře nebude mít plat a požitky vrchního rady Zemského úřadu, který celou režii práce hradí ze svého, který je řádným poplatníkem státu a za zaměstnané síly odvádí nemocenskému a pensijnímu pojištění jakož i státu povinné obnosy. V nabídce vrchního rady Weingärtnera spatřuji určitý druh nezákonné soutěže, které se žádný poctivý civilní architekt nemůže přizpůsobit. Rovněž jsem poukázal na obdobný případ projektu škol v Mladé Boleslavi, kde rovněž bez ohledu na autora první cenou v soutěži poctěného byl projekt zadán úředníku Zemského úřadu, a kdy tento postup měl v zápětí mnoha milionové překročení rozpočtu.

Rozhodnutí Zemského výboru však bylo potvrzeno. Na můj protest, který jsem během jednání přednesl, proti zamýšlenému zneužití mého soutěžního návrhu k vypracování projektu jinou osobou, odpověděl mně p. vrch. rada Weingärtner, že by se v tom případě nedělal projekt přímo dle mých náčrtů, ale že by se volně použily myšlenky v nich vytčené. Není též myslitelné, že by se bez tohoto předpokladu zcizení mého duševního majetku mohl zavázati k povinnosti, kterou se nabídl převzít za obnos Kč 54.000,-. Protestuji proti tomuto nezákonnému úmyslu p. vrch. rady Weingärtnera, protestuji proti tomu, aby kdokoli dopustil se zcizení a zpeněžení mého duševního majetku a aby podobné nezákonné počínání bylo zamýšleno pod titulem technického oddělení Zemského úřadu.

V Praze dne 11. dubna 1930.

V úctě
architekt Jaroslav Fragner
Praha III., Malostranské nám. 16

PŘÍLOHA 2

Zkrácená verze dopisu dr. Josefa Borovičky řediteli dr. Janu Bedřichu Novákovi o zasedání stavebního výboru ze dne 3. září 1930. (Omylem datováno 3. října 1930).

(SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 215)

Vážený pane řediteli,

súčastnil jsem se včera první schůze stavebního výboru ve Vašem zastoupení; dovolil jsem si Vás omluvit jakoby z Vašeho zmocnění.

Byl přítomen p. přisedící Hlavatý jako předseda a Ksandr (Kubista a Zelenka se omluvili), dále za zemský úřad Krčma a technické: Červinka, Weingärtner, Dyršmíd a Morávek, který zvolen zapisovatelem. Předsedající oznámil, že zemský výbor nezadal stavbu arch. Frágnerovi, nýbrž uložil vypracovat projekt stavebnímu oddělení zemského úřadu; stavební výbor, jehož schválený regulativ nám bude doručen, má bdít nad urychlením stavby.

Stojíme tedy před novým projektem, samostatným, podle kterého se bude stavět.

Byly nám také vskutku předloženy nové plány (11 kusů), podle kterých pak zemský úřad zhotoví definitivní a detailní plány. Úkolem včerejší schůze bylo zkoumat tyto náčrty po stránce věcné účelnosti; šlo tedy o nás archiváře. Ale jak již bývá ve schůzi o 8 hlavách, které ponejprve jsou postaveny před hotový plán, meritorně se nejednalo. Probírali jsme jednotlivé listy a navrhli některé změny technického rázu, celkem podružné. P. předseda si velmi přál vaši přítomnosti, protože z poroty jste podrobně obeznámen s projektem, poctěným cenou, a z jejího jednání znáte návrhy poroty na změny. V tom také nalezeno východisko, abyste totiž nový projekt posoudil Vy sám. Shledávám to úplně správným a nemohl jsem tomu dobře odporovat, tím spíše, že jednání poroty neznám, a tak se, p. řediteli, musíte tím zabývat i o dovolené. Smluveno však, že p. inž. W[eingärtner] s těmito novými plány přijede na Ždáněk a definitivně se s Vámi dohodne. . . .

Požádal jsem p. inž. W., aby vzal s sebou také projekt Frágnerův, který dobře ovládáte a můžete srovnáním posoudit změny in melius nebo pejus. Sám Vám připojuji slovní doprovod k Frágnerovu plánu, kterým si oživíte pohřbený projekt a zároveň připravíte na debatu s p. inž. W. Měl jsem doma přes noc všechny ty nové plány a študoval jsem je podrobně, ale ne s velkým prospěchem. Vadilo mně jednak to, že jsem neměl po ruce plány Frágnerovy – on sám nemá druhou kopii svého projektu – jednak nedostatek slovního výkladu nového projektanta. Vyznačil jsem podstatnější změnu červenou tužkou po straně v textu Frágnerově a posuďte sám, resp. dohodněte se s inž. W. o vhodnosti těchto změn.

Z nového projektu není také patrná – aspoň ne mně – velikost skladiště a technická opatření, která v projektu Frágnerově se nám zdála tak dobře a účelně řešena. Snad ústní výklad p. inž. W. Vás ve věci uspokojí. Já sám nemohu se již s ním dohodnout, protože odjíždí někam na stavby a dnes jsem mohl s ním mluvit jen telefonicky. Celá tíha tohoto nového projektu bude tedy spočívat na Vás jako při porotě; budete v té věci vlastně diktátorem a ve svém tuskulu budete mít k tomuto besedování, doufám, dosti času i pohody, abyste probral podrobně všechny jednotlivosti projektu. Myslím, když se se stavbou odkládalo – ať již z jakýchkoli důvodů – tak dlouho, nemůže padat na váhu odklad, který ev. způsobíte svým požadavkem na nějakou nutnou změnu. . . .

PŘÍLOHA 3

Další informace dr. Josefa Borovičky řediteli zemského archivu ohledně nové archivní budovy ze dne 5. září 1930.

(SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 215)

Vážený pane řediteli,

vracím se k včerejšímu svému dopisu o jednání stavební komise, který jsem psal na rychlo, abyste byl včas informován o příjezdu p. inž. W., a dodávám ještě toto pro Vaši informaci.

Předpokládal jsem, že zemský úřad vypracoval na základě Fragnerových plánů, které byly podrobně porotou prozkoumány, a že v nich provedl jen ty změny, které porota považovala za vhodné. V tom mě utvrdil také rozhovor, který jsem měl v červenci s p. inž. W., ale kterému nyní musím dát jiný význam, nežli jsem se domníval tehdy: byla to jen vyhýbavá odpověď, že nic není rozhodnuto. Z rozmluvy, kterou jsem měl s inž. W. po schůzi a pak druhý den, jsem teprve poznal, že tu jde o zcela nový projekt Weingärtnerův, který ovšem těží ze soutěže, ale řeší věci znova a předpokládá tedy zcela nové podrobné posuzování. Stavební výbor vlastně by měl fungovat jako porota – co je v regulativu o naší funkci, nám dosud také nebylo sděleno – ale o tom nebylo ani řeči: plány jsme prohlíželi jen před zahájením schůze nežli se sešli všichni členové a jak již bývá, zachytili jsme se na několika drobnostech (výtah, schodiště a pod.). Aby projektant podal souvislý výklad o svém návrhu, o tom ani zdání. Na můj dotaz, co vlastně tato schůze má rozhodnout, řekl mně, tuším p. inž. W., že jde o posouzení projektu po stránce účelnosti. To mně utvrdilo v onom mylném přesvědčení, že jde o hotový schválený tj. Fragnerův projekt, jehož zrealizování může být provedeno v jediné schůzi. Po formálním zahájení porady se mluvilo již jen o stavbě a posouzení plánů odkázal p. předseda Vám, jak jsem psal v minulém psaní, takže potom jsem již nepovažoval za nutné vyslovovat své pochybnosti o možnosti tak rychle celou věc rozhodnout.

Připadá Vám tedy opět celá tíže posouzení projektu. Myslím, že výtku event. zdržení, nepřijmete-li Weingärtnerův projekt bez námitek, můžete klidně od-
mítnout poukazem na postup při zhotovování plánů: když to dělal zemský úřad,
mohl to pracovat v dohodě a spolupráci s námi, jinak musí nám dát čas věc
takového rozsahu klidně posoudit; kdyby byli přijali odhlasovaný návrh Frag-
nerův, mohli být ušetřeni těchto průtahů. Že nyní p. inž. W. si bude přát co
nejmenší změny, je pochopitelné a naznačil mi to, myslím však, že p. předseda
Hlavatý, kdybyste mu to v nutném případě vyložil, by to pochopil.

Stránka architektonická, zdá se, je vůbec vyloučena z posuzování, za tu bere
odpovědnost projektant sám.

Meritorní jednání v komisi o plánech, jak jsem již poznamenal, nebylo žád-
né; trvala celkem asi 1/2 – 3/4 hodiny. P. předsedovi šlo hlavně o to zjistit, kdy
budou podrobné plány hotovy, aby se mohly zadat stavební práce. Ujednáno, že
ofertní řízení bude vypsáno v 2. polovici listopadu se 14 denní lhůtou, zemní
práce se začnou ev. ještě letos, stavební práce pak na jaře; dr. Krčma upozornil,
že 1. srpna 1931 máme vyklidit filiálku.

S projevem dokonalé úcty

Dr. J. Borovička

PŘÍLOHA 4

***Novákova odpověď Dr. Borovičkovi se zprávou o průběhu jednání s ing.
Weingärtnerem o úpravě stavebních plánů.***

(SÚA Praha, AZČ, kart. 23, inv. č. 215)

Na Ždánku 9. září 1930

Vážený pane kolego,

Včera jsme měli na Ždánku s p. radou W. dlouhou poradou a probrali jsme
všechno. Díky slovnímu doprovodu k Fragnerovu plánu jsem si oživil dřívější
plány a jednání.

Dohodl jsem se s W. o větších změnách, které mu však hlavní zdi neruší,
takže je snadno provede. Plán je jiný, ale základní myšlenky Fragnerovy, skladiště
na východní straně a úřední budova v západním traktu s přilepenými byty na
západ jsou zachovány. K některým, jako k průběžné konstrukci knihovny dvojí
etáží, jsem se zase já vrátil a s ním to ujednal. Napíšu Vám v telegrafickém
slohu, o které změny jsem se s ním dohodl:

Souterrain:

Místnost pro kopisty zde nemožná, odtud pryč do blízkosti úředníků. Když
výtah více do středu skladiště, aby k němu byl vjezd, tedy vjezdová vrata přepevná

a k otvírání jen z budovy (venku nic, ani klika). Sklad publikací a katastr. mapy v souterrainu jsem uvítal – to je lépe než u Fragnera nahoře v 7. etážce.

Přízemí:

Požární zeď musí důsledně dělit byty od úř. budovy, ať jde o loži portýra nebo byt ředitele. To jsem dal změnit podle zásad Fragnerových. Do přízemí vedle pracoven dát také přednáškovou síň, kterou má W. v 2. poschodí (!), Fragner v přízemí. To bude větší změna, ale jde to spojením jednoho pokoje portýra, jeho lože, garderoby (kus) dohr. ve větší místnost přístupnou hned vlevo z hlavního vestibulu. Lože vrátného na opačnou stranu.

1. patro.

Sem se musí dát spodní poschodí knihovny (z dvou pokojů spojených), aby ředitel a úředníci 1. patra nemuseli do knihovny chodit až do 2. patra. Tam (v 2. patře) bude horní část knihovny – konstrukce průběžná oběma patry. Z 2. patra arci také vchod. Vedle toho ještě rezervní knihovna. Ředitelna měžž vedle hlavního vchodu z chodby přes tak zv. čekárnu, také pasáž která ji umožní spojení s expedicí a registraturou. To je důležité (vlastní zkušenost).

2. patro.

Přednášková síň odtud pryč, dát ji do přízemí a v 2. patře z ní udělat pokoje úřednické. Výstavní sál v 2. patře budiž jen pro odlitky pečeti, fotografie, technické věci archivní (po př. výstavka archiválií méně cenných (nebo ještě lépe fotografií) s hlediska diplomatiky a pod.) To by byla více taková výstava interní, víc pro archiváře, sfragistiky, diplomatiky než pro publikum.

Pokud jde o skladiště, má W. též systém nosníků sloupkových, jen chodbičky má luxusně široké, to se dá předělat úsporněji. Ventilaci a hermetické uzavření prý též provede.

3. Věžovitě třetí patro je pro ateliery; to se dá akceptovat (o architektuře my nerozhoduji).

Pod souterrainem je projektována pancéřová síň pro Korunní archiv – to je správné. Před ním také v pancéřové síni budiž stálá výstava listin Kor. archivu (světlo umělé). Totiž to není žádná logika dávat Korunní archiv do pancéřové síně a ty nejvzácnější listiny z něho někam do 2. poschodí úřední budovy. (To byla také chyba u Fragnera, ale nemluvil jsem o tom, protože se mi jinak jeho plán moc líbil a dalo se to změnit).

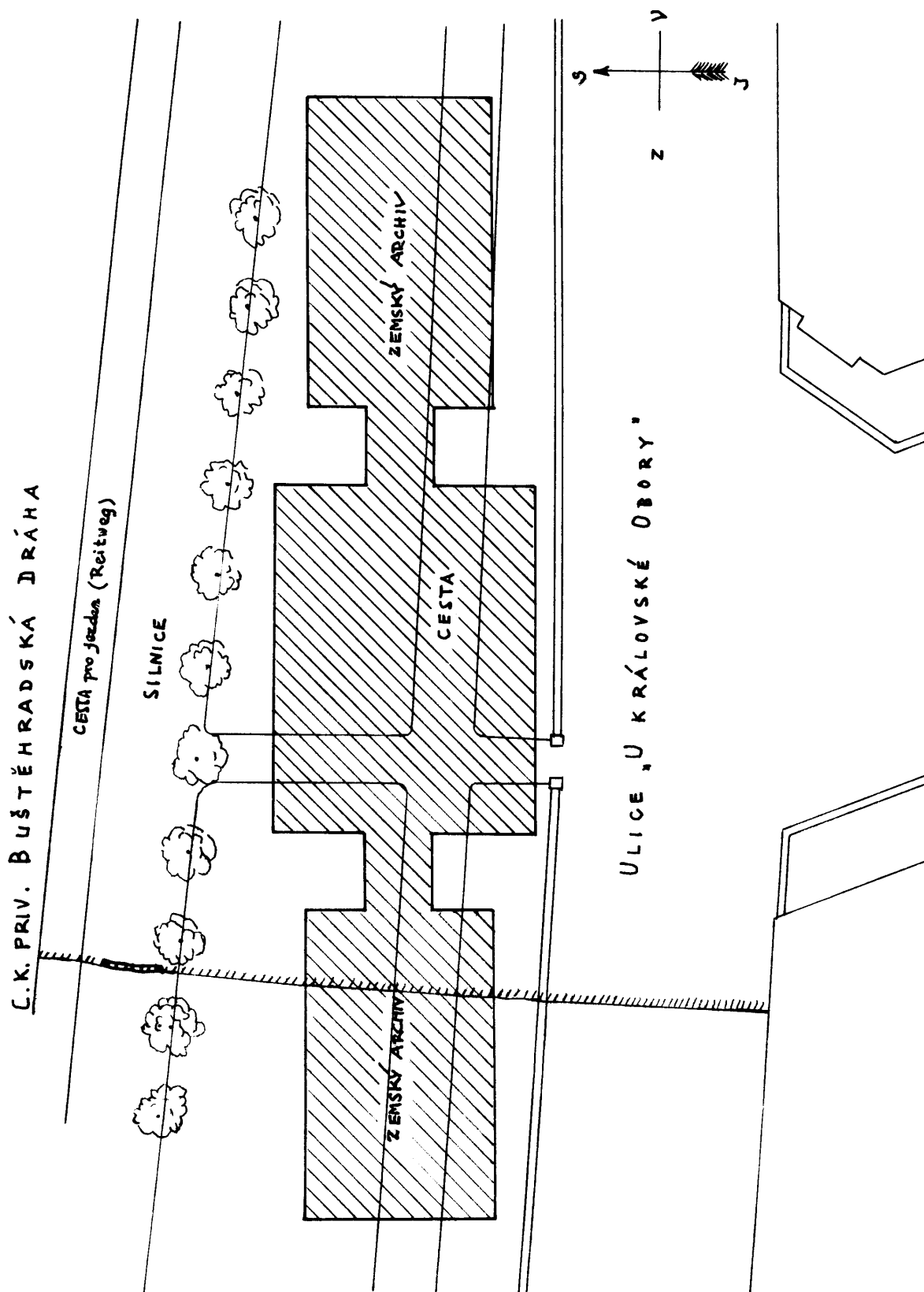
Ted' W. provede změny na plánu (to bude trvat do října) a pak bude nová porada o změněném plánu. Ani toto, co jsme ujednali, není tedy ještě definitivní. S W. se dá mluvit.

Všem v archivu i Vám, pane kolego, srdečné pozdravy.

Novák

PŘÍLOHA 5a

Plán staveniště Zemského archivu v Královské oboře (zaměřeno 12. června 1917)

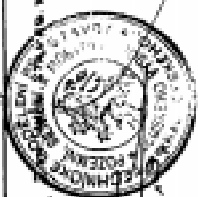
PŘÍLOHA 5b

Prostorové řešení přízemí budovy archivu

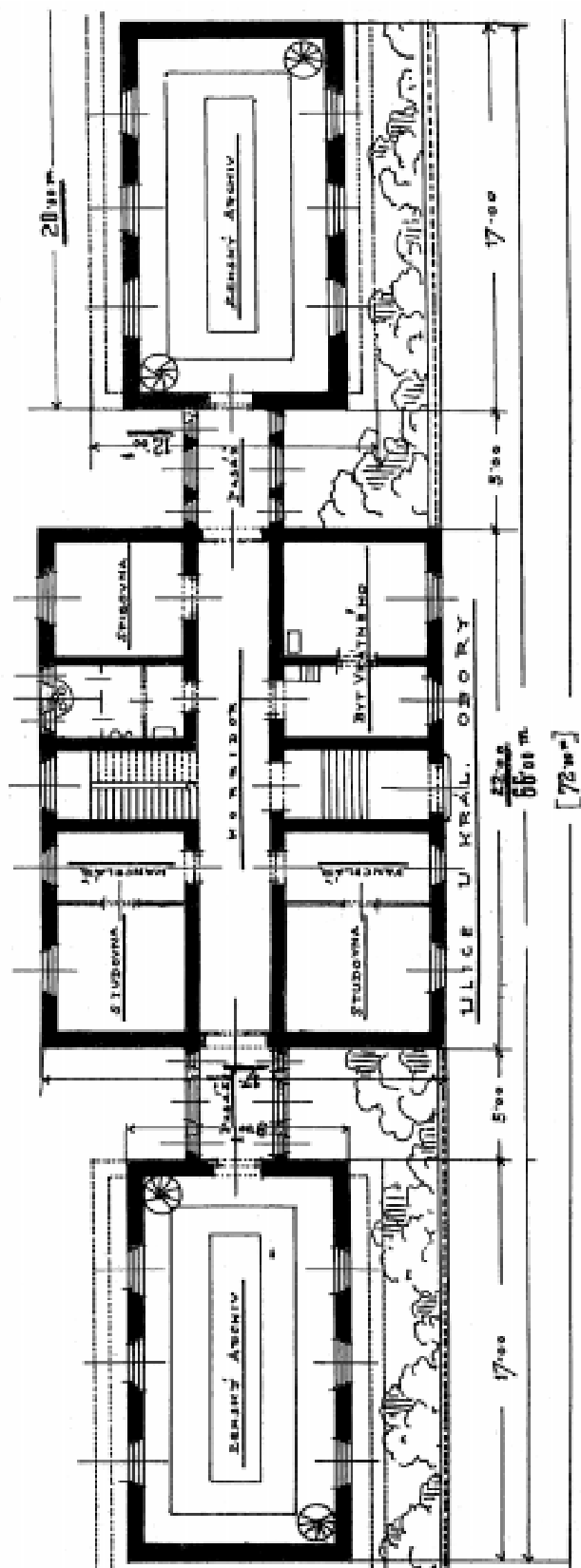
V PRAZE V ČERVENCÍ 1917

TECHNICKÉ ÚDDĚLENÍ
PRO STAVBY POZEMNÍ, SILNIČNÍ A MOSTNÍ
PŘEDNOSTA:

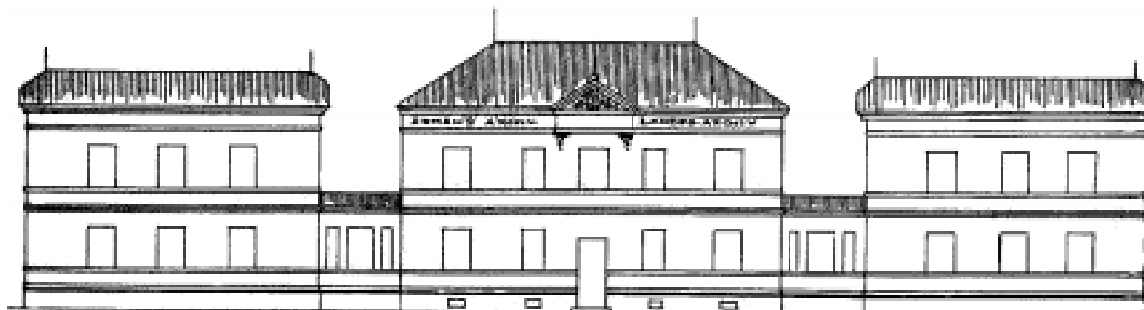

PŘÍZEMÍ

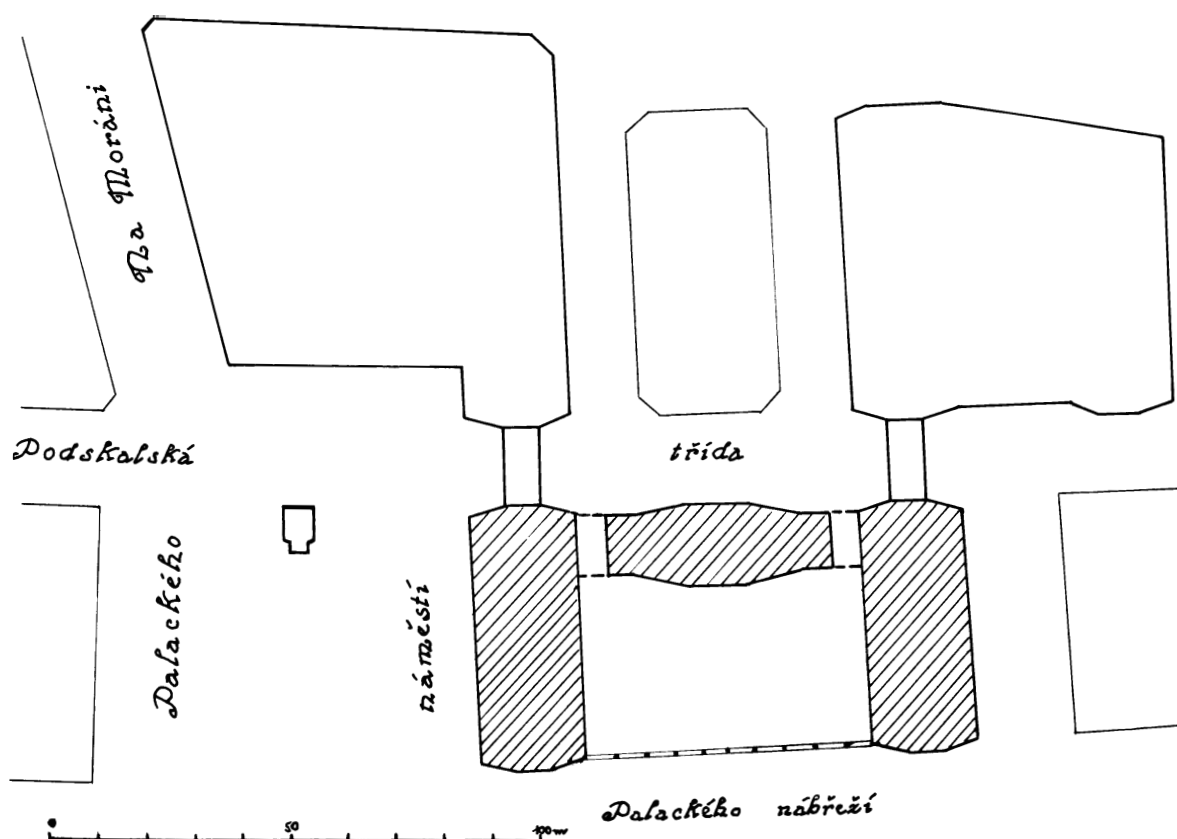
PŘÍLOHA 5c

Skica novostavby Zemského archivu v Královské oboře (červenec 1917)

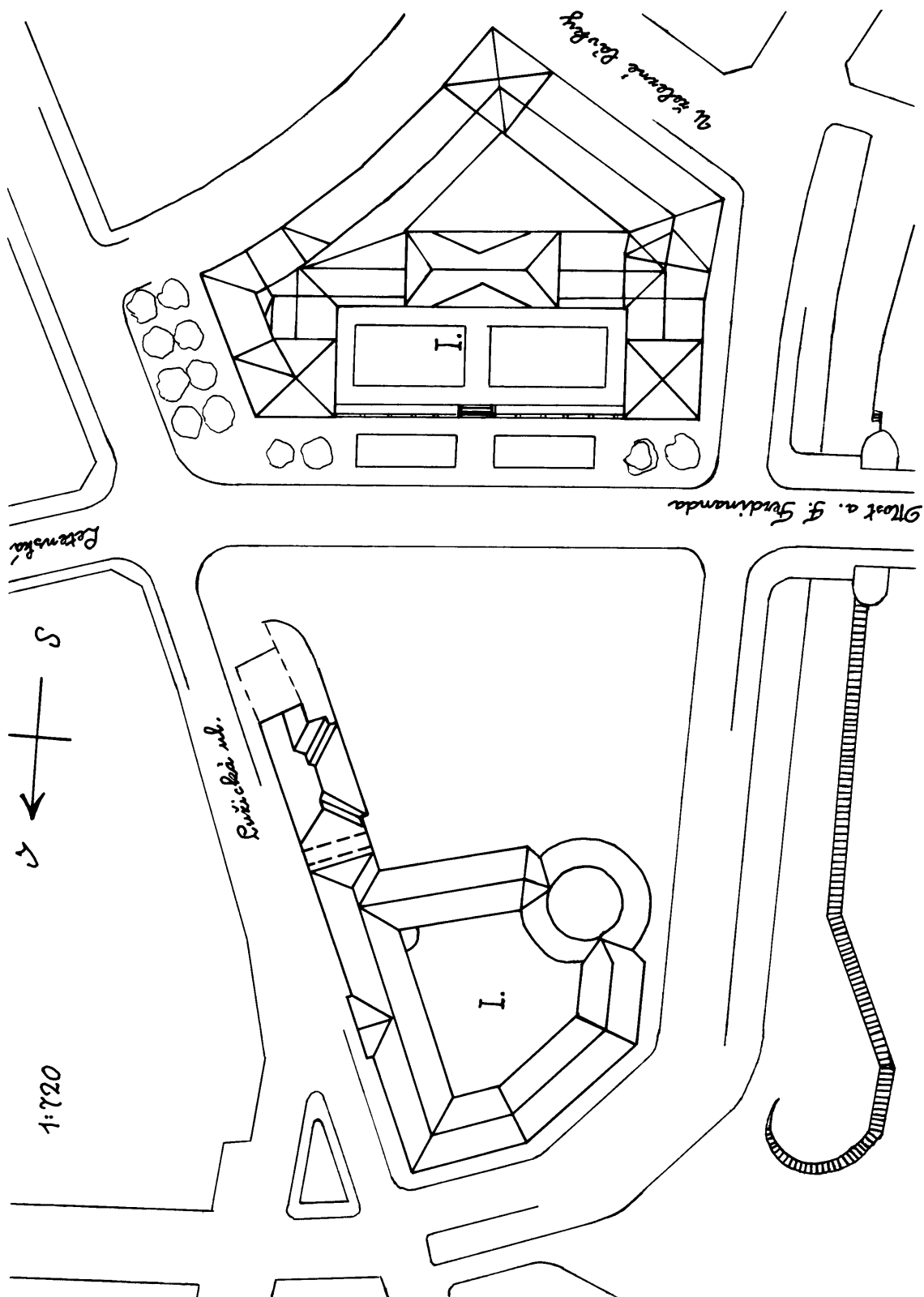
PŘÍLOHA 6

Půdorysy budov archivu navrhovaných na Palackého náměstí (návrh z února 1918, měřítko 1:720)

PŘÍLOHA 7a

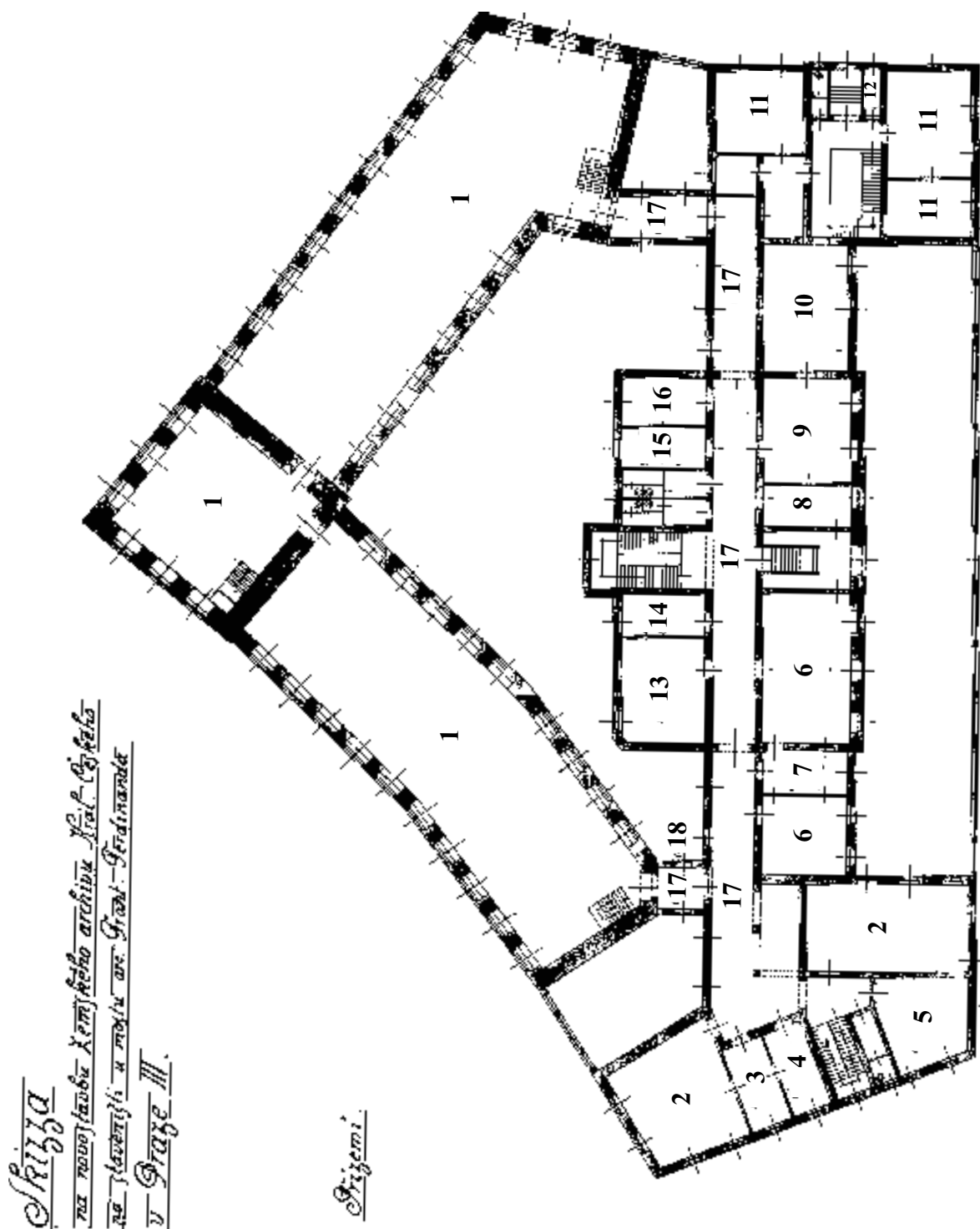
Návrh stavby archivu na Klárově po obou stranách mostu arcivévody Františka Ferdinanda (únor 1918, měř. 1:720)

PŘÍLOHA 7b

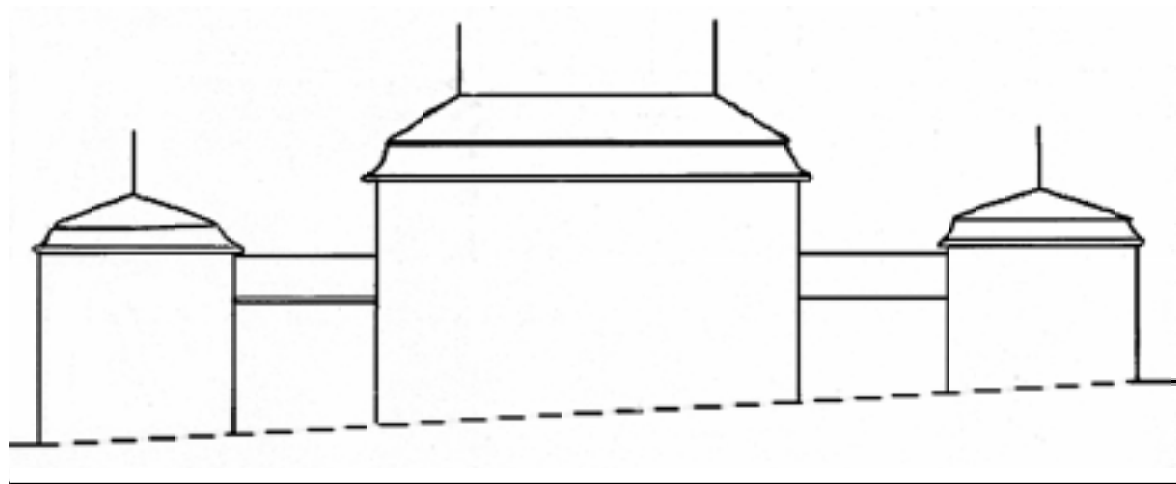
Řez přízemím jedné z budov navrhované stavby (duben 1918, měř. 1:200)

(1 – skladiště, 2 – knihovna, 3 – knihovnice, 4 – časopisy, čítárna, 5 – šéf knihovny, 6 – pracovna, 7 – hovorna pro strany, 8 – psací stroj, 9 – ředitelna, 10 – konferenční a reprezentační síň, 11 – pokoj, 12 – šatna, 13 – opisy, 1. kopista, 14 – katalog, 1. kopista, 15 – manipulace, balení, sluha, 16 – registratura, 17 – chodba, 18 – podjezd)

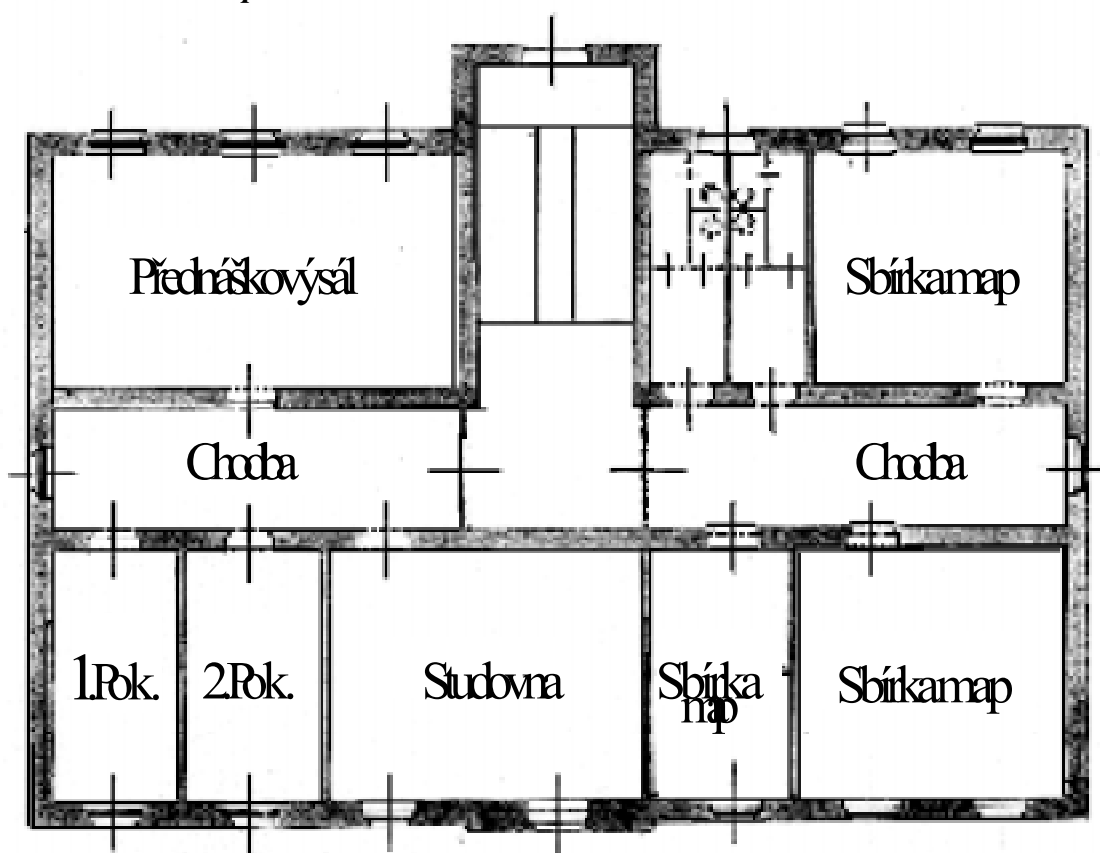
PŘÍLOHA 8a

Skica novostavby Zemského archivu Král. Českého na staveništi u mostu arc. Frant. Ferdinanda v Praze III (duben 1918, 1:200)

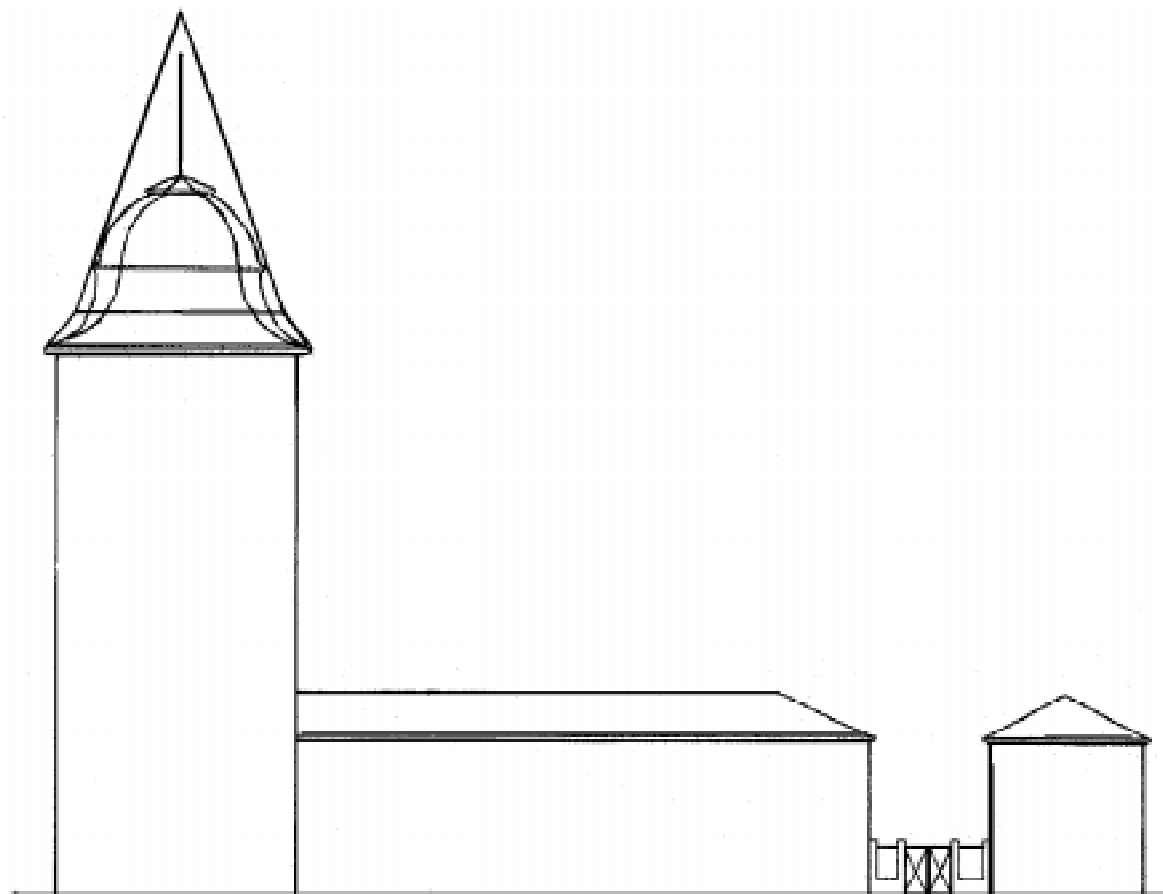
PŘÍLOHA 8b

Prostorové řešení II. patra

PŘÍLOHA 9

Návrh budovy Zemského archivu Král. Českého na staveništi u mostu arc. Frant. Ferdinanda v Praze III (duben 1918, 1:200)

ZUSAMMENFASSUNG

ÜBER DAS NEUE GEBÄUDE DES BÖHMISCHEN LANDESARCHIVS (ZUM 65. JAHRESTAG DER ERÖFFNUNG DES ARCHIVZWECKGEBÄUDE IN PRAG - DEJVICE)

Zlatuše Kukánová

Die Mehrheit von Archivalien des Böhmischen Landesarchivs war seit 1891 im Erdgeschoß des Museums des Königreichs Böhmen deponiert, im Jahre 1908 gewann das Archiv noch einige Räume in der ehemaligen Landesreitschule in der Bredauergasse (heute die Straße Politických vězňů). Die Bestrebungen um Aufbau des neuen Archivzweckgebäude tauchten noch vor dem Zerfall der österreich-ungarischen Monarchie auf und waren mit der Person des Landesarchivdirektors Dr. Jan Bedřich Novák eng verbunden. Er als der erste formulierte klar und genau die Anforderung auf die Raumlösung eines modernen Archivs, das besonders die Einlagerungsfunktion und daneben selbstverständlich auch die Bildungsfunktion erfüllen sollte.

Der wichtigste und auch der schwierigste Schritt war, einen geeigneten Bauplatz zu gewinnen. Der sollte folgende Bedingungen erfüllen und zwar, sich in der Stadt unweit von den Bibliotheken und Universitätsgebäuden zu befinden und im Ausmaß von 2000 bis 3000 qm zu sein. Man setzte nämlich das Anwachsen von Schriftstücken, die aus Wien übernommen werden sollten, und damit zusammenhängendes Anwachsen von Angestellten voraus. Unmittelbar nach der Entstehung der unabhängigen Tschechoslowakischen Republik im Oktober 1918 konnten die berechtigten Anforderungen der Archivare nicht befriedigt werden, weil es in der ersten Reihe nötig war, die Ministerien und die neuentstandenen Staatsbehörden unterzubringen. Weitere Verhandlungen über den Bauplatz wurden erst am Ende 1922 wiederaufgenommen. Damals äußerte das Archiv sein Interesse an Zuteilung der Bauparzelle auf der Kleinseite bei der Manesbrücke in der Nähe von der Straka-Akademie. Die Direktion des Landesarchivs wendete sich mit ihrer Aufforderung auf den Bauplatz im Jahre 1927 wieder auf den Landesverwaltungsausschuß, in dessen Zuständigkeit diese Angelegenheit gehörte. Damals wurde auch die Zweigstelle in der Bredauergasse dem Postministerium für 7 Mio Kronen verkauft. Diese Summe sollte nach der Rahmenschätzung die Kosten auf den Einkauf des neuen Bauplatzes, den Aufbau des Gebäudes und auf innere Einrichtung bedecken.

Im November 1928 gelang es, von der Hauptstadt Prag das Grundstück unter der ehemaligen Kadettenschule in Prag-Dejvice zu kaufen. Der Landesverwaltungsausschuß entschied sich am 8. September 1929, einen öffentlichen Wettbewerb auf einen passenden Projekt eines Archivneuaufbaus mit dem Abgabetermin bis 31. August 1929 anzumelden. Die elfgliedrige Kommission mußte alle vorgelegte Projekte begutachten und drei erfolgreichste Lösungen abschätzen. Den ersten Preis im Wettbewerb gewann im Herbst 1929 der Vorwurf des Architekten Jaroslav Fragner, der dann von der Jury empfohlen wurde, den definitiven Projekt auszuarbeiten. Der Autor ging bei seiner Arbeit aus den durch Studium der Dokumentation österreichischer, belgischer und deutscher Archive gewonnenen Erfahrungen und aus eigenen Erkenntnissen bei den Besuchen in einigen preußischen Archivinstitutionen heraus. Seine architektonisch verwegene und praktische Lösung des Archivkomplexes mit einem eisernen Gebäudeskelett, mit einer speziellen Lüftungs- und Heizanlage, einer mehrstöckigen Bibliothek, mit der Einrichtung der Labors, Werkstätten, Depositäre und Arbeitsräume setzte die Kosten gegen 8 Mio Kronen voraus.

Bei den Verhandlungen war vom Anfang an die Antipatie des Vorsitzenden der Kommission, des Oberlandesbaurats Ing. Josef Weigärtner gegen die Person des Architekten sichtbar. Dem gelang es, schon in Mitte Januar 1930 die Menge der geforderten Arbeiten fast auf eine Hälfte zu reduzieren. Es wurde damit begründet, daß eine ganze Reihe von Aufträgen lieferungsweise gelöst werden wird. Allmählich wurden die Aktivität und Initiative des Baumeisters immer wieder beschränkt und zwar durch die kurzen Lieferungsfristen und durch die hohen Strafen für nicht eingehaltene Termine. Schließlich gelang es, den renomierten und vertrauensseligen Architekten mit verschiedenen unbegründeten Versprechen zu betrügen und der übertriebenen finanziellen Forderungen und der schwierigen Personalhandlung zu beschuldigen. Diese Halbwahrheiten wurden zum Hauptvorwand für die Änderung des ursprünglichen Plans und zur Entscheidung, einen neuen Projekt an Ing. Weingärtner zu vergeben. Auch wenn zu Fragners Gunsten seine Kollegen von den verschiedenen Institutionen intervenierten und seinen Fall in der Tagespresse publizierten, fand der Autor des ursprünglichen Projekts keine Verfechtung. Ohne Antwort blieben auch seine Beschwerden über die Verhandlung der Landesbeamten, die er an Ministerium der öffentlichen Arbeiten und Innenministerium adressierte. Trotzdem Architekt Fragner seinen Kampf um das erste Archivzweckgebäude in der Tschechoslowakei verlor, ist nach dem Vergleich seiner Vorwürfe klar, daß es nach den ein bißchen veränderten und zugleich schamlos abkopierten Entwürfen Fragners aufgebaut worden ist. Anläßlich des 65. Jahrestages der Eröffnung des Archivneuaufbaus ist es nötig, den in Geschichte sich ab und zu wiederholenden Fakt nochmal zu erinnern.